

YERİNDEN YÖNETİME EVET ANCAK...

Dr. Kemal KOKSAL

Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi

Türk eğitim sisteminin etkililiğinin artırılması ve merkez ile taşra arasında ussal bir yetki dağılımının sağlanmasında güvenilir model ve verilere gereksinim vardır. Bu çalışmanın amacı da, konuyla ilgilenen eğitimcileri suçlamalar yerine gerçek anlamda akademik diyalogun başlamasına ve gelişmesine katkı sağlamaktır.

Yirminci yüzyıl bir değişim çağı olmuştur. Sürekli ve hızla değişen teknolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılar teknik ve toplumsal sistemlerin yapı, insan, amaç ve işleyişlerinde de gerekli değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Bu yapılardaki değişmeler, eğitim olgusunu buna paralel olarak da eğitim örgütlerini değiştirmeye zorlamaktadır. Toplumsal, siyasal ve ekonomik değişmelerden ivedi etkilenen, diğer sistemlerle yoğun etkileşim içinde olması beklenen eğitim örgütlerinin Türkiye'de değişim hızına ne ölçüde uyum sağladıkları tartışmalı bir konudur.

Türk Eğitim Sisteminin örgüt olarak tüm boyutlarında, özellikle yapı ve süreçler boyutunda değişmelere yanıt veremediği, uyum sağlayamadığı, gene! amaçları istenilen düzeyde gerçekleştiremediği bilinmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak eğitimi iyileştirme, geliştirme, çağdaşlaştırma çabalarının sürdürülmesine karşın, eğitimde yaşanan sorunların her dönemde farklı içeriklerle ve giderek daha karmaşık bir nitelik kazanarak devam ettiği gözlenmektedir.

Milli Eğitim Sistemimizin, okul ve il düzeyinde yöneticilere herhangi bir inisiyatif tanımayan ve sistemin toplumun diğer kesimleri ile, özellikle sistemin ürünlerini kullananlarla etkileşmesine imkan vermeyen, hiçbir ileri ülkede görülmeyen inanılmayacak derecedeki merkezi yapısının hızla değişmesi ve bununla eş zamanlı olarak rekabete açılması gerektiği (Kozlu 1996:221) görüşü tartışılmaktadır.

Bir örgütte amaçlar doğrultusunda üretilen mal ya da hizmetler tüketicilerin beklentilerini, gereksinimlerini karşılamıyorsa; varolan düzeyde istekler karşılanmakla yetinilip yeni istemlere karşı duyarsız ve yetersiz kalmıyorsa; sadece bugünün gereksinimlerini karşılamak görev olarak algılanıyorsa; etkili hizmet üretmenin gerektirdiği değişimleri sağlayacak yöntemler bulunamıyorsa; kendi etkinlik alanındaki gelişmelere uzak kalmıyorsa; o örgütün etkisizliğinden, yetersizliğinden ve eskimişliğinden söz edilebilir. Bu durumda ivedi olarak yapılması gereken örgütü yeniden yapılandırmaktır (Koksal 1997:2)

Hizmetlerin hacim yönünden değişmesi ve tür olarak artması, sorunlarda oluşan farklılaşmaların örgüt yapısı ve sorumluluklarında da farklılaşmaları gerektirmesi, yönetsel işgörenlerde aranan niteliklerin değişmesi de yönetimin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Yılmaz 1995: 209).

Yönetimi geliştirmek ya da sistemi yeniden yapılandırmak için başvuru alan seçeneklerden biri de, genelde kamu hizmetlerinin özelde eğitim hizmetlerinin yerelleştirilmesidir. Bu görüş kamu yöneticileri, eğitim yöneticileri, bilim adamları ve politikacılar tarafından da dile getirilmektedir.

Türkiye eğitim sisteminin etkinliğini artırmanın koşulları ve yöntemleri tartışılırken; genel yönetim içinde eğitim yönetiminin 21. yüzyılın gereklerini karşılayacak bir yapıya kavuşturulması için "uygulanabilirliği" olan bir modeli geliştirmek ve sınamak amacıyla yazar bir araştırma yapmıştır (Koksal, 1997).

Hizmetlerin yerelleşmesi ya da yerinden yönetiminin gerekliliğine inanan yazar, araştırmasında "nasıl" sorusuna yanıt aramıştır.

Model geliştirmenin olmazsa olmaz koşulu, var olan dizgenin eleştirel bir çözümlenmesini yapmak ve konuyla ilgili yapılmış çalışmalara değinmektir (Duman 1998:475). Elbette alanyazında varolan durumun belirlenip tartışılması bilimsel çalışmanın süreçlerindedir. Ancak yazar model önerisinde sürecin tekrarlanması yerine geliştirilen modelin tartışılmasını yeğlemiştir.

Yazar bu çalışmasında, eğitimin var olan sistem içerisinde yerelleşmesi için bir model önermiştir. Ancak bunun savı, var olan sorunların bu model yoluyla çözüleceği gibi bir sav da değildir. Çünkü modelin işleyişinde bazı sorunların ortaya çıkması olasıdır. Ancak böyle bir yönelimin, giderek o

sorunların fark edilmesine, yaşanması yoluyla çözülmesine, ayrıca demokratikleşme sürecinin ivme kazanmasına katkısı olabilir.

Eğitim sistemlerindeki sorunları gidermek amacıyla sistemi yerelleştiren ya da yerinden yönetilen bir yapı ve işleyişe dönüştüren ülkelerin, yeni yapılanmayla birlikte yeni sorunlar yaşamaları olasıdır. Sistemin yerelleşmesiyle yetki ve sorumlulukların yerel örgütlere devri, katılımcılık, sorgulama ve sorumluluk kültürü gelişmemiş toplumlarda zorluklara neden olabilir. Kayırmacılığın ve istismarın yaygın olduğu toplumlarda yerinden yönetim ya da yerelleşmeyi gerçekleştirmek güçtür. Bu tür davranışların sıkça gözlendiği toplumlarda, özellikle eğitim hizmetlerinin yerel örgütlerce sunulması ciddi sorunlara neden olabilir (Lauglo ve Lean,1985).

Eğitim Yönetimi dergisi 13. sayısında bu modele ilişkin görevler ve görevliler listesini ve çizelgesini yayınlamıştır.

Araştırmanın tüm boyutları yayınlanmadığından, doğal olarak okuyucuların bir bölümünden "yeterince anlayamadığı" yönünde tepkiler alınmıştır. Bu tepkilerin yanı sıra ciddi eleştirilerde alınmıştır. Zaten araştırmanın asıl amacında konuyu tartışmaya açmaktı. Ancak araştırmanın yayınlanmayan bölümlerini görmeden o bölümlere ilişkin eleştirilerin yapılması düşündürücüdür. Nitekim Duman (1998) eleştirilerinin bir bölümünü yayınlanmayan bölümlere ilişkin yapmıştır.

Duman (1998), eleştirisinde, yerinden yönetim (decentralisation), yerel yönetim (local government) ve adem-i merkeziyet terimlerinin eşanlamlı ya da birinin diğerinin yerine kullanıldığını, bu yanlışlığın Türkiye ile sınırlı olmayıp uluslararası alanyazında da benzer yanlışlıkların olduğunu belirterek "yerelleşme" kavramı yerine "yerinden yönetim" kavramının daha doğru olacağını belirtiyor.

Konuyla ilgili kavramsal sorunların yaşandığını, özellikle ayrıntılar ve sürecin adlandırılması konusunda farklı tanımlamaların yapıldığını yazar da araştırmasında belirtmektedir (Koksak 1997:37). Bu tür kavramsal sorunlara uluslararası alanyazında da rastlandığını belirten Duman (1998), nedense, merkezi yönetim odaklı eğitim sisteminin, yapı ve işleyişinde çağın ve toplumun gereksinimlerine yanıt veren daha demokratik ve katılımcı bir yapıyı ve işleyişini savunanların bir bölümünü "yerelleşme" kavramını kullandıkları için ağır biçimde eleştiriyor, eleştirmekle kalmayıp suçlamalarda da bulunuyor.

Önerilen model Türkiye'de "uygulanabilirliği" olan bir model diye tanımlanmıştır. Yerelleşme ya da yerinden yönetim deneyimi yaşayan bazı ülkelerin bu süreçte karşılaştığı sorunlar ve Türkiye'nin bu ülkelerle benzeyen ve ayrılan yanları model geliştirilirken dikkate alınmıştır. Türkiye bir İngiltere olmadığı gibi bir Şili de değildir. Bu yaklaşımdan dolayı "uygulanabilirlik" sözcüğü kullanılmıştır.

Önerilen modelin eleştirilen boyutlarından biri de, seçilenlerden oluşan il eğitim kurulunda, merkezi hükümetin bir memuru olan atanmış valinin bulunmasının demokratik olmadığı görüşüdür. Uygulamada Türkiye için bunun şimdilik doğru olamayacağı görüşü ağır bastığından vali kurulda yer almıştır. Kurula başkanlık etmesine karşın, asıl görevi devlet adına hakemliktir.

Milli Eğitim Bakanlığının merkez örgütünde çok fazla değişimin öngörülmemesi ile Belediye Eğitim Kurullarının zaten uygulamada var olan bir durum olduğu, bu kurulun kararlarının il ya da ilçe eğitim kurullarının onayına sunulmasının yerinden yönetim anlayışının özüne aykırılığı da eleştiriliyor (Duman 1998:475). Ancak, aynı makalenin ilerleyen bölümlerinde "gerçek yerel yönetim kurumları oluşturulmadan, yerel yönetimlere daha fazla yetki ve kaynak aktarmak yanlış olacaktır" görüşünü ileri sürüyor. Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde çok fazla değişiklik önerilmemesine karşın "Sevr özlemciliği" suçlamaları yapılmıştır. Ya çok fazla değişiklikler önerilseydi...

Yeniden yapılanma girişimi bir anlamda değişim olgusu ile koşut bir durumu simgeler. Türkiye'deki gibi kapalı sistem özelliklerine sahip bir yönetsel anlayışı, yapıyı ve işleyişi değiştirmek başarılması güç; sürdürülmesi ve sonuçları sosyal ve politik sorunları içeren bir konudur. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yeniden yapılanma girişimlerinin hedefine ulaşmasını engelleyen siyasal istenç yoksunluğu, reform stratejisinden yoksunluk, model eksikliği, uygulama ve izleme eksikliği biçiminde özetlenebilecek nedenler vardır (Tutum 1995:142,143). Tüm bu gerçekler dikkate alınarak "uygulanabilirliği" olan bir model önerilmiştir.

Sonuç

Eğitimin yerinden yönetimi katılımı sağlayacaktır. Öğrenciler, veliler, öğretmenler, okul yöneticileri ve sivil toplum örgütleri oluşturulacak kurullarda görev alacaklardır. Eğitim yönetici ve denetçileriyle okul

yöneticileri siyasal kimliklerine göre değil kariyer ve liyakat sistemine göre görevlendirilecek ve sözleşmeli olarak çalışacaklardır. Aynı durum öğretmenler içinde geçerli olacaktır. Öğretmenler daha nitelikli, okullar daha etkili olacaktır.

Beşyüzbini aşkın öğretmen, onüçmilyonu aşkın öğrencisi olan Türkiye'de, ortalama bir öğretmene 25-30 öğrenci düşmektedir. Bu rakam ideal bir rakamdır. Ancak mevcut duruma baktığımızda 50-60 kişilik sınıflar, öğretmensiz okullar ve derse girmeden maaş alan ondokuzbin öğretmen... Bu sorunların çoğu katı merkezîyetçilik, bürokrasi ve kırtasiyecilikten kaynaklanmaktadır. Buna politik kayırmacılığı da eklediğimizde bu ve benzeri resimleri seyretmemiz kaçınılmaz oluyor. Bu sorunun çözüm yollarından biri de, ivedilikle sistemi merkezi yönetim odaklı olmaktan çıkarıp, yerel yönetim odaklı biçime dönüştürmektir.

Kavramlar üzerinde oynayarak, hem bu kavramların sadece Türkiye'deki alanyazında değil, uluslararası alanyazında da birbirlerinin yerine ya da farklı anlamlarda kullanıldığını belirtip, hem de bu kavramlardan "yerelleşme" kavramını kullananları "şeriat çığılıkları atan, Sevr özlemcisi ve numaracı cumhuriyetçi" diye eleştiren Duman (1998:476)'ın yaklaşımı doğrusu düşündürücüdür. Bu tavır eleştirinin ya da bir yanlışı düzeltmenin ötesinde başka çağrışımlara neden olmaktadır.

Suçlamaları içeren makalesine "bu çalışmanın amacı...eğitimciler arasında akademik bir diyalogun başlaması ve gelişmesine katkıda bulunmaktır" diye başlayan Duman (1998), değişiklikler listesi ve örgüt şeması diye eleştirdiğı (bu eleştiri haklı olabilir) şemanın ve listenin neresinde Sevr özlemciliğı ya da diğer öne sürdüğü iddialara rastlıyor. Doğrusu bu bilimsel yaklaşımıyla ve bu çalışmasıyla akademik diyalogu (!) da başlatmış oluyor.

Kaynakça

- Aktan, C.Can (1997). "Devlet Niçin Yeniden Yapılandırılmalı Ve Küçültülmeli?" Doğıu Batı, Sayı 1, ss. 31-36.
- Duman, Ahmet (1988) "Yerinden Yönetim mi, Yoksa Yerelleşme mi?" Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 4: 16:467-483.

- Kozlu, Cem (1996). Türkiye Mucizesi İçin...Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Koksal, Kemal (1997). "Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Yerelleşmesi " -Bir Model
Önerisi- (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.U. Sosyal Bilimler Enst.il
Ankara.
- Lauglo, J. ve Mc Lean M. (1985). The Control of Education. Heineman
Educational Books.
- Peker, Ömer (1995). Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği. TODAİE Yayını, No 258,
Ankara.
- Tutum, Cahit (1995). "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma." Yeni Türkiye, IV.
Mayıs-Haziran: 142,143.
- Yılmaz, Aytekin (1995). "Türkiye'de idarenin Yeniden Düzenlenmesi." Yeni
Türkiye, IV. Mayıs-Haziran: 208-212.